

Zulfiyaxonim she'riyatida ayol qahramonligi

Mamatqulova Nilufar Omon qizi

Hamid Olimjon va Zulfiyaxonim nomidagi

ijod maktabi tarbiyachisi

Annotatsiya: Mazkur maqolani yozish va Zulfiyaxonim ijodiga nazar solish orqali yana bir karra shunga amin bo'ldimki, o'zbek adabiyoti o'tgan asrda har qancha ziddiyatli, mashaqqatli va murakkab yo'lni bosib o'tgan bo'lmasin, unda qator chin ma'nodagi ijodkorlar yetishib chiqqan va ularning orasidagi porloq yulduzlardan biri bu Zulfiyaxonim bo'lgan. Hayotidagi mehnatsevarligi, intiluvchanligi, sadoqatli yor ekani, badiiy ijodda betinim izlanuvchan bo'lgani, hayot qiyinchiliklarini mardonavor yengishi, erishilgan yutuqlari oldida o'zini yo'qotmasligi har qanday xotin-qiz qalbida o'zgacha havas uyg'otadi.

Kalit so'zlar: lirik kechinma, qahramon tabiati, mavzu ko'lami, obrazlar olami, fidoyilik timsoli, mavzu, jasorat, ayol va jamiyat, g'oya.

Zulfiya Isroilova – taniqli va iqtidorli o'zbek shoirasi. Yorqin rassom, oddiy inson qalbini o'tkir his qilgan – mehnatkash, Sharq ayolining jamiyatdagi teng huquqi uchun mardonavar kurashgan ayol. Zulfiya she'riyatining nufuzi – bizning dabdabali murakkab davrimizning haqqoniy ifodasi, o'ziga xosligi, zamondoshlarimizning qalbi va harakatlarining yorqin tasviridadir. O'zbek xalqining atoqli va ardoqli vakili, taniqli jamoat arbobi, xalqaro tinchlik uchun kurash jarchisi Zulfiya Isroilova xalqaro “Nilufar”, Javoharlal Neru nomidagi hamda Davlat mukofatlari sohibasidir. Zulfiyaxonim Isroilova 1915-yili Toshkent shahrining qadimiy Degrez mahallasida tavallud topgan. Avval boshlang'ich maktabda, so'ng xotin – qizlar bilim yurtida tahsil olgan. 1935-1938-yillarda

O'zbekiston fanlar akademiyasining til va adabiyot instituti aspiranturasida o'qigan. Shundan keyin turli nashriyotlarda ishlagan. 1935-yildan 1980-yilgacha, qariyb o'ttiz tilga yaqin respublikamizda keng tarqalgan "Saodat" nomli xotin – qizlar jurnalida bosh muharrir bo'lgan. Zulfiyaxonim Isroilova Hamid Olimjon bilan turmush qurgan. Biroq ular orzularga to'la hayot kechirayotgan pallada 1944-yili mashina halokati tufayli turmush o'rtog'idan ayrildi. Shoirasi 1996-yilda 81-yoshida vafot etadi. Shoirasi badiiy ijodga juda erta kirishdi. O'n yetti yoshida "Hayot varaqalari" deb atalmish dastlabki she'riy kitobini chop ettirdi. Uzoq ijodiy umri davomida o'ttizga yaqin she'riy to'plamlar, o'ndan ortiq dostonlar yaratdi. Shoirasi hammani o'ylatadigan, barcha kishilarga Jaxldor bo'lgan holatlarni she'rga soladi. Shuning uchun ham yozganlari ko'pchilikka manzur bo'ladi. Zulfiyaning ulkan iste'dodi faqat yurtimizdagina emas balki dunyo miqyosida ham e'tirof etilgan. U – xalqaro "Nilufar" mukofoti egasi.

Zulfiyaning olijanoblik, jasorat, haqqoniy xalq g'ururi, tabiat va insonga nisbatan samimiy tuyg'ular va hurmat, boy ranglar va kutilmagan yangi timsollar bilan bajarilgan lirikasi, kitobxon qalbini larzaga keltiradi, insoniyatning kelajakka bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Iqtidorli shoirasi va yozuvchi, inson qalb tug'yonlarini o'tkir bilimdoni bo'lib, turli janrlarda asarlar yaratgan: dostonlar, balladalar, elegiyalar, nasriy she'rlar, hikoyalar, ocherklar, publististik maqolalar va gazeta xabarlari. Uning ko'p she'rlari SSSR xalqlari tinchligi va do'stligi sari kurashga bag'ishlangan edi. Urush yillari u vatanparvarlik she'rlarini yozgan. U tomonidan, shuningdek, o'zbek bastakorlarining operalariga librettolar ham yozilgan, masalan, "Zaynab va Omon" operasiga libretto. Shu bilan birga, turmush o'rtog'i Hamid Olimjon qalamiga mansub "Semurg'" dostoni mavzusi asosida, ertak-sahna asarini ham yozgan.

Shoirasi sherlarining el aro mashhurligi tasodifiy emas. U bolaligidan olamga hayrat ko'zi bilan qarovchi, uning boshqalar ko'rolmaydigan jihatlarini ilg'ovchi qizaloq ekanligi

bilan ajralib turardi. Buning ustiga, oilasidagi muhit ham yosh Zulfiyada badiiy ijodga ishtiyoqni alangalatardi. Shoir bolaligini shunday eslaydi: “Otamni... Isroil degrez der edilar. Otam zahmatkash temirchi edi. Otamning hamma vaqt olovga yo’ldosh kasbidan faqat zavq ko’rar edim. Otamday qudratli odam yo’q edi men uchun. Temirlar otam qo’lida chaqmoqlar taratishiga boqib, hayratda qolar edim. Uning qo’llari cho’g’ga aylangan temir parchasini istagan shaklga solib, inson uchun kerakli narsaga aylantirishga qodir edi. Men hali-hanuz otamday bolishni orzu qilaman, ammo na iloj, inson qalbiga kira bilish temirga ishlov berishdan mashaqqatliroq, yurakni chaqmoq kabi alanga oldirish har kimga ham muyassar bo’lavermas ekan...

Ayol – mehr va fidoyilik timsoli. Zulfiyaxonimning she’riyatida ayol obrazi bir necha aspektlarda yoritilgan bo’lib, u, avvalo, ona, oila tayanchi sifatida tasvirlanadi. Shoiraning "Ona" she’rida ayol mehr-muhabbat va fidoyilik timsoli sifatida aks ettirilgan. Onalik mavzusi shoiraning ijodida alohida o’rin tutib, u ayolni nafaqat oilaning tayanchi, balki jamiyat taraqqiyotida muhim rol o’ynaydigan shaxs sifatida ham tasvirlaydi. Ayniqsa, ona siymosi o’z farzandlari uchun fidoyilik va sabr-matonat timsoli sifatida namoyon bo’ladi.

Mening onam o’zining ta’bincha, “usti butun – ichi tutun” ayollardan edi. U hamma vaqt kamgap, xayolchan edi, lekin fikrlari, o’ylari mudroq emasligini, unga mutelik, zaiflik yot ekan-ligini bilar edim. Ruhidagi ma’yuslik, ovozidagi hazinlik faqat uning xarakteriga xos bir sifatgina edi, xolos.

Onamning qancha-qancha qo’shiq va afsonalarni, doston va er-taklarni bilisjiiga aqlim bovar qilmasdi. Bu sehrli afsona va ertaklar bizga benihoya huzur bag’ishlar, o’ziga rom qilib olar, har safar yangi jilva kasb etardi. Aminmanki, mo’jizalar yaratishga qodir, jahonni ko’zga keng ochuvchi, insonni go’zallik sari yetaklovchi so’zga shaydolik hissini mening qalbidamda ostonam hatlab ko’chaga chiqmagan oddiy ayol – onam uyg’otgan...”

Jasorat va matonat timsoli. Zulfiyaxonimning ijodida ayol qahramonligi, ayniqsa, urush yillarida namoyon bo'lgan jasorat va bardoshlilik motivlari bilan yuksak darajada tasvirlangan. U Ikkinchi jahon urushi yillarida xalq va Vatanga fidokorlik ko'rsatgan ayollarning ruhiy olamini juda chuqur tasvirlaydi. "Vatanimga" she'rida shoir ayollarni yurt himoyachisi, dalada mehnat qiluvchi fidoyi inson sifatida ko'rsatadi. Bu she'rlar nafaqat o'sha davr qahramon ayollari haqida hikoya qiladi, balki bugungi kunda ham o'z hayotini oilasi, yurt taraqqiyoti yo'lida bag'ishlagan ayollar uchun ilhom manbai bo'lib xizmat qiladi.

Mehnatkash va dono ayol obrazi. Zulfiyaxonim she'riyatida ayol faqatgina ona yoki vatan himoyachisi sifatida emas, balki donishmand, mehnatkash va ilm-ma'rifatga intiluvchi inson sifatida ham tasvirlanadi. U o'z she'rlarida ayollarning ilm olish, kasb-hunar egallash, jamiyat rivojiga hissa qo'shish kabi fazilatlarini madh etadi. "O'zbek ayollariga" she'rida shoir ularni o'z qadrini bilishga, o'z ustida ishlashga chaqiradi. Bu she'rda o'z hayotini ilmga, ijodga va kelajak avlod tarbiyasiga bag'ishlagan ayollar siymosi alohida ahamiyat kasb etadi. Shoiraning mazkur yondashuvi hozirgi kundagi jamiyatda ham muhim ahamiyatga ega.

Ayol va jamiyat. Zulfiyaxonim ijodida ayollarning jamiyatdagi o'rni haqida ham keng yoritilgan. Uning she'rlari ayollarni nafaqat uy bekasi, balki siyosiy, ijtimoiy va ilmiy jarayonlarning faol ishtirokchisi sifatida tasvirlaydi. U ayollarni mehnatsevarlik, adolatparvarlik, ilmga intilish kabi fazilatlarni o'zida mujassamlashtirishga chorlaydi. Shoir jamiyat taraqqiyotida ayollarni muhim omil deb bilgan va ularning huquqlari, imkoniyatlarini kengaytirish zarurligini ta'kidlagan.

Zulfiya she'riyati ana shunday pokiza buloqlardan suv ichgan ijoddir. Ayni shu sababdan uning tinchlik haqidagi, inson ruhiya-tini g'ajib tashlay oladigan hijron to'g'risidagi, tabiatning ajib bir holati borasidagi she'rlari hech kimni befarq qoldirmaydi. Shu bois shoiraning barcha ayollarga, barcha onaiarga, barcha ma'shuqalarga xos,

tushunarli, anglanarli bo'lgan she'riyati aslo eskirmaydi. Uning asarlarida halol inson tuyg'ularining porloq yulduzi charaqlab turadi.

Xalq orasida “Oydinda”, “Sensiz”, “Yurak”, “Falak”, “Bahor keldi seni so‘roqlab”, “O‘g‘irlamang qalamim bir kun”, “Bo‘m-bo‘sh qolibdi bir varaq qog‘oz” kabi she‘rlari, “O‘g‘lim, sira bo‘lmaydi urush”, “Mushoira” kabi she‘rlari mashhur. “Uni Farhod der edilar”, “Quyoshli qalam”, “Xotiram siniqlari” kabi lirik va liro-epik dostonlar muallifi. 1935 yilda shoir Hamid Olimjon bilan turmush qurgan va uning bevaqt vofotidan so‘ng ko‘plab mahzun she‘rlar yaratgan. Pushkin, Lermontov, Nekrasov, L. Ukrainka, V. Inber va boshqa ko‘plab shoirlarning asarlaridan namunalarni o‘zbek tiliga tarjima qilgan. Zulfiya she‘riyati tabiatga hamda uning ajralmas qismi va yuqori cho‘qqisi bo‘lmish odamzotga nisbatan hayajonli sevgi bilan burkangan. Uning she‘rlarida tabiat och ranglarda, yorqin bo‘yoq va timsollarda gavdalanadi.

Shoira adabiy-ijtimoiy faoliyati uchun ko‘pgina davlat mukofotlari bilan taqdirlangan. Zulfiyaxonim O‘zbekiston xalq shoiri, betakror ijodiy meros qoldirgan shoirlarimizdan biri bo‘lib, uning she‘riyatida ayol qahramonligi alohida o‘rin tutadi. U o‘z asarlarida ayollarning go‘zalligi, jasorati, matonati va hayotdagi mashaqqatlarga bardosh bera olish qobiliyatini madh etgan. Uning she‘rlarida ayol obrazi nafaqat ma‘naviy go‘zallik, balki ijtimoiy faoliyatda ham faol ishtirok etuvchi kuch sifatida gavdalanadi.

Xulosa. Zulfiyaxonim ijodida ayol qahramonligi turli qirralarda yoritiladi. Shoira ayolni nafaqat go‘zallik timsoli, balki mehnatkash, fidoyi, jasoratli va bilimga intiluvchi inson sifatida tasvirlaydi. Uning she‘rlari ayollarni yanada kuchli, o‘ziga ishongan va mustaqil bo‘lishga ilhomlantiradi. Zulfiyaxonim ijodiy merosi shuni ko‘rsatadiki, uning asarlari faqat adabiy qimmatga ega bo‘lib qolmay, balki ijtimoiy va ma‘naviy jihatdan ham dolzarbdir. Institut va universitet talabalari uchun bu she‘rlar nafaqat badiiy namuna, balki hayotiy yo‘l-yo‘riq bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shoiraning asarlari yoshlarni ruhlantiradi, ularga kuch-quvvat beradi va kelajak sari dadil qadam tashlashga undaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov N. Zulfiya. Ma'rifiy biografik asar. - T., G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2015.
2. Umurova G. (2014). SHoira Zulfiyaning badiiy olami. Monografiya. -Toshkent, "Navro'z", 156 b.
3. Umurova G. (2018). Zulfiya lirikasida tuyg'ular tadriji // Xorijiy filologiya. -Samarqand, 4 (4), B.83-88.
4. Umurova G. (2017). Zulfiya badiiy mahoratining ba'zi qirralari //O'zbek tili va adabiyoti. - Toshkent, 5(5), B.85-90.
5. Zulfiya. Adabiy o'ylar. - Toshkent: "Fan", 1985.
6. Зулфия. Тонг билан шом аро. Сайланма. - Тошкент: Шарк, 2006. 168-б.
7. Zulfiya. Tong bilan shom aro. Saylanma. - Toshkent: SHarq, 2006. 168-b.
8. Mahmudova D. Halima.esse-qissa. Toshkent, "O'zbekiston", 2016.
9. G'afurov I. Zulfiya siymosi // SHarq yulduzi, 2015, №1. - B. 114-120.
10. SHarafiddinov O. Sizni sog'indim, Zulfiya opa! - Ijodni anglash baxti. - T., SHarq, 2004.
11. Hojiev O. To'rt tanho.Toshkent, "O'zbekiston", 2013.